

Irena Malinowska, Wojciech Szczepański

Handel ludźmi na początku XXI wieku

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 1(5), 185-207

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AUTORZY

Irena Malinowska

i.malinowska@wspol.edu.pl

Wojciech Szczepański

w.szczepanski@wspol.edu.pl

HANDEL LUDŹMI NA POCZĄTKU XXI WIEKU

Handel ludźmi jest zjawiskiem społecznym, jednak przede wszystkim jest to zbrodnia, której zwalczaniem zajmuje się wiele instytucji, m.in. Policja¹. Metody działania sprawców tych przestępstw wiążą się z wyborem ofiary, rekrutacją, przekroczeniem granicy, przejściem kontroli nad osobą oraz powstrzymaniem ofiary od zeznań².

Zjawisko handlu ludźmi występuje na świecie w różnorodnej skali i w różnym natężeniu. Mimo wielu aktów prawnych poświęconych jego zapobieganiu i zwalczaniu jest ono trudne do normatywnej oceny³.

Handel kobietami i dziećmi wyrządza ofiarom ogromne szkody i stanowi pogwałcenie ich fundamentalnych praw osobistych. Zjawisko to narasta w wielu częściach świata⁴.

W Polsce regulacje prawne dotyczące ścigania sprawców handlu ludźmi zawierają dwa przepisy – nieobowiązujący już art. 253 k.k. oraz art. 189a k.k. – wprowadzony do kodeksu nowelizacją z 20 maja 2010 roku.

Zwalczanie wszelkich form przemocy uwarunkowanej płcią, w tym handlu ludźmi, stanowi integralną część zobowiązania przyjętego przez Komisję Europejską w *Planie działań na rzecz równości kobiet i mężczyzn*⁵. Zwalczanie procederu handlu dziećmi jest również celem określonym w strategii Unii Europejskiej na rzecz praw dziecka⁶.

¹ B. Hołyst, J. Bryk, I. Malinowska, *Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi*, Szczytno 2008, s. 9.

² Tamże, s. 9.

³ J. Jurewicz, *Handel ludźmi w polskim prawie karnym i prawie ponadnarodowym*, Łódź 2011, s. 7.

⁴ <http://www.svdcuria.org/public/jpic/htraf/htrafpl.pdf> [dostęp: 9.03.2012].

⁵ Komunikat Komisji Europejskiej do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-społecznego oraz Komitetu Regionów – Plan działań na rzecz równości kobiet i mężczyzn 2006-2010, KOM (2006) 92, wersja ostateczna, Bruksela, 1.03.2006,

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0092:FIN:PL:PDF>, [dostęp: 1.08.2012].

⁶ Komunikat Komisji w kierunku strategii UE na rzecz praw dziecka, KOM (2006) 367 wersja ostateczna, Bruksela, 4 lipca 2006 roku,

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0367:FIN:PL:PDF>,

Chociaż interesowanie się psychiką osobnika płci przeciwnej jest kwestią tak starą jak ludzkość, zagadnieniu temu poświęca się o wiele mniej studiów psychologicznych niż wymaga tego istota problemu (w świadomości każdego człowieka).

Obrót własnością osoby jest niezwykle niebezpieczny. Narusza podstawowe prawa i wolności człowieka, znosi charakter osobowości prawnej danej jednostki, która zostaje poddana totalnej, tzn. nieograniczonej i nieustającej władzy osoby dokonującej tego obrotu. Handel ludźmi to zjawisko dynamiczne, przybierające coraz to nowe formy, a przez to utrudniające efektywne zwalczanie tego rodzaju przestępczości. Handel ludźmi jest także zjawiskiem postrzeganym jako jedno z najpoważniejszych wyzwań XXI wieku, które stanowi największe naruszenie praw godności człowieka⁷.

Zjawisko handlu ludźmi jest coraz bardziej nagłaśniane, co wpływa na zwiększenie zarówno świadomości społeczeństwa, jak i zagrożeń z niego wynikających⁸.

Zwalczanie przestępczości handlu ludźmi zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym prowadzić powinno do jednego celu – zapewnienia wszystkim obywatelom wysokiego poziomu bezpieczeństwa, wolności i sprawiedliwości.

Polacy rozumieją wprawdzie, że handel ludźmi to szeroko pojęta prostytucja, także wywożenie kobiet do domów publicznych i zmuszanie do czynności seksualnych. Jednak nie zdają sobie sprawy, że jest to również zmuszanie do pracy, żebrania, czy popełniania przestępstw. Co jedenasty Polak zna osobiście przypadek osoby, która zwabiona ofertą atrakcyjnej pracy była za granicą zmuszana do pracy za darmo lub za zaniżone wynagrodzenie. 75% badanych słyszało o sytuacjach zmuszania do prostytucji osób zwabionych ofertą atrakcyjnej pracy⁹.

Na podstawie uzyskanych wyników z przeprowadzonych przez nas badań własnych – analizy spraw karnych prowadzonych przez Policję – można stwierdzić, że sprawcy handlu ludźmi wykorzystują swoje ofiary do takich form handlu ludźmi, jak:

1. świadczenie usług seksualnych, czyli tzw. seksbiznes;
2. przymusowa praca;
3. żebractwo;
4. działania przestępcze (np. kradzieże, handel narkotykami);

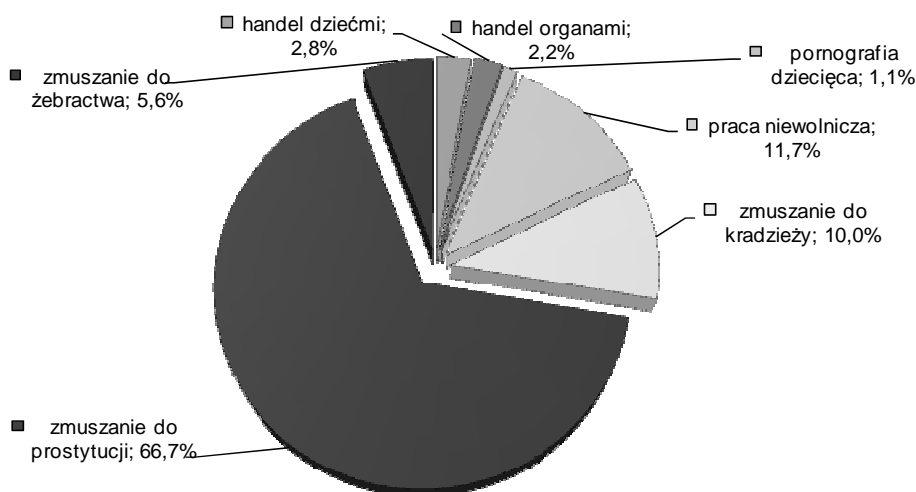
[dostęp: 1.08.2012].

⁷ J. Przeniczna, *Handel ludźmi...*, z 6 sierpnia 2011.

⁸ Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, *Zjawisko handlu ludźmi w Polsce. Sprawozdanie merytoryczne Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć za 2011*, Kraków 2011, s. 26.

⁹ J. Wilczak, *Co wiemy o handlu ludźmi. Oszustwem lub siłą*, „Polityka”, 23 marca 2010 roku, <http://www.polityka.pl/kraj/opinie/1504546,1,co-wiemy-o-handlu-ludzmi.read>, [dostęp: 21.06.2012].

5. handel organami;
6. handel dziećmi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze spraw karnych prowadzonych w jednostkach Policji i sądach.

Rys. 1. Rodzaj popełnionego przestępstwa

Diagram 1. przedstawia 7 rodzajów przestępstw związanych z handlem ludźmi popełnionych przez sprawców w latach 2005-2011: zmuszanie do prostytucji, zmuszanie do żebractwa, handel dziećmi, handel organami, pornografia dziecięca, praca niewolnicza, zmuszanie do kradzieży. Najwięcej, bo aż 66,7% analizowanych spraw, stanowiło zmuszanie do prostytucji. Na drugim miejscu była praca niewolnicza, co stanowiło 11,7% analizowanych spraw, a na trzecim – zmuszanie do kradzieży, co stanowiło 10% analizowanych spraw. W mniejszym obciążeniu występują kolejno: zmuszanie do żebractwa, handel dziećmi, handel organami ludzkimi i pornografia dziecięca.

Zniesienie niewolnictwa w XIX wieku nie zakończyło tego procederu na świecie. Przymusowa praca, handel ludźmi to współczesne formy niewolnictwa. Szwecja jako pierwszy kraj na świecie zanegowała konieczność istnienia „najstarszego zawodu świata” – prostytucji. W 1999 roku wprowadzono tam ustawę o zakazie kupowania usług seksualnych. Wywalczyły go środowiska feministyczne, które nie zgadzały się, by kogokolwiek można było kupić na ulicy.

Handel ludźmi to obecnie jeden z głównych problemów współczesnej przestępczości. Stały wzrost liczby ofiar tego haniebnego procederu skłania

do nagłośnienia zjawiska w celu przybliżenia metod działania handlarzy „żywym towarem”.

Handel ludźmi oznacza *werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób, z zastosowaniem gróźb lub użyciem siły, lub też zastosowaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą, w celu jej wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystanie do prostytucji innych osób lub inne formy wykorzystywania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie lub usunięcie organów ludzkich*¹⁰.

Wbrew powszechnej opinii, zagrożone są nie tylko kobiety, sprzedawane jako „seksualne niewolnice”, lecz także potencjalnie każdy człowiek. Zjawisko handlu ludźmi dotyczy bowiem różnych form wykorzystywania drugiego człowieka. Ich wspólnym mianownikiem jest to, iż ofiary handlu ludźmi są zmuszane przemocą psychiczną i fizyczną, szantażem, groźbami do pracy, za którą nie otrzymują wcale bądź dostają znikomą zapłatę. Błędem byłoby jednak uważać, iż sam problem tego quasi-niewolnictwa sprowadza się do kwestii finansowych. Mamy bowiem do czynienia z niewyobrażalną krzywdą ludzką, uprzedmiotowieniem człowieka, sprowadzeniem istoty ludzkiej do roli towaru. Celem działania handlarzy żywym towarem jest oczywiście bezwzględna chęć zysku. Jest to analogiczna sytuacja do handlu narkotykami lub nielegalnego handlu bronią. Jak wiadomo te dwie formy działania grup przestępczych powodują w konsekwencji cierpienie wielu ludzi, niosąc w ostatecznej fazie śmierć. Nikt jednak, kto zajmuje się tym procederem, nie liczy się z dobrem drugiego człowieka, nie troszczy o poszanowanie jego godności i prawa do życia. Wręcz przeciwnie robi się wszystko, aby ofiara została upokorzona, zmuszając ją w ten sposób do uległości. Jest to bowiem walka ze złem, które się rozrasta, np. prostytucja, jeśli jest akceptowana w społeczeństwie, staje się bodźcem do pozyskiwania „seksualnych niewolnic”.

Przedstawiciele nauk społecznych i prawnych stoją w obliczu zadania prowadzenia badań na temat zjawiska handlu ludźmi oraz opracowywania danych w formach raportów. Polska stała się jednym z państw – obok Litwy, Łotwy, Estonii, Słowacji i Węgier – odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa wschodniej granicy Unii Europejskiej. Odpowiedzialność ta stanowi przesłankę do współpracy nie tylko z naszymi sąsiadami i partnerami unijnymi, lecz także ze wszystkimi państwami zaangażowanymi

¹⁰ Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 15 listopada 2000 roku, Dz.U. z 2005 r., nr 18, poz. 160, art. 3a.

w walkę ze zjawiskiem handlu ludźmi w aspekcie przestępczości zorganizowanej. Skuteczność tej walki zależy jednak w dużej mierze od wspólnych, krajowych i międzynarodowych inicjatyw prawnych i organizacyjnych.

Według raportów międzynarodowych terytorium Polski jest uznawane za jeden z głównych szlaków przetrzutu ofiar handlu ludźmi, a region Europy wschodniej i południowo-wschodniej to jeden z najprężniej rozwijających się rynków handlu ludźmi na świecie¹¹.

Znaczenie tego problemu jest zrozumiałe. Przestępczość jest zjawiskiem społecznym związanym z określonym antyspołecznym postępowaniem człowieka. Ujawnić jego przyczyny, dobrać skuteczne środki oddziaływania na sprawców przestępstw, określić drogi i środki zapobiegania przestępczości można tylko dzięki dobrej policji oraz gruntownemu zbadaniu wszystkiego, co cechuje przestępcę jako jednostkę społeczną. Problem osobowości przestępcy ma charakter kompleksowy¹².

Osoby popełniające przestępstwa różnią się między sobą mnogością przymiotów, w tym konkretną treścią tych przymiotów i właściwościami społeczno-demograficznymi, moralno-psychologicznymi i innymi, które składają się na strukturę osobowości sprawcy¹³.

Przeciwdziałanie handlowi ludźmi nie jest problemem łatwym. Podejmuje się przeróżne formy i próby przeciwdziałania oraz zwalczania przestępczości handlu ludźmi, jak również wypracowania wspólnych standardów pozwalających na skuteczne przeciwdziałanie przestępczości, w szczególności tych o zasięgu międzynarodowym.

We współczesnym świecie coraz większe zagrożenie stanowią zorganizowane grupy przestępcze o charakterze międzynarodowym. Ich działaniami kieruje chęć zastraszenia niektórych grup społecznych dla osiągnięcia maksymalnych korzyści finansowych. Ich ujawnianie i zwalczanie jest dziś wyzwaniem dla międzynarodowej społeczności, organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

Handel ludźmi jest niezwykle niebezpieczny. Narusza podstawowe prawa i wolności człowieka, znosi charakter osobowości prawnej danej jednostki, która zostaje poddana totalnej, tzn. nieograniczonej i nieustającej władzy osoby dokonującej tego obrotu.

Handel ludźmi jako zjawisko globalne jest jedną z form współczesnego niewolnictwa. W dobie globalizacji nabiera coraz większego zasięgu i powinno stać się przedmiotem rosnącego zaniepokojenia ze strony całej społeczności międzynarodowej. Handel ludźmi, jak podaje w swoim wystąpieniu Marzena Guz-Vetter, stanowi dziś – po handlu bronią i narkotykami –

¹¹ M. P. Krysiak, *Przemocy mówimy dość* [w:] I. Malinowska, *Profil dziecka – ofiary handlu ludźmi – sytuacja prawna w Polsce*, Maków Mazowiecki 2010, s. 115.

¹² G. M. Mińkowski (red.), *Osobowość sprawcy przestępstwa*, L. Hochberg (tłum.), Warszawa 1978, s. 6.

¹³ Tamże, s. 42.

największe źródło zarobków zorganizowanej przestępczości, osiągając dochody między 30 a 40 mld dolarów rocznie¹⁴. Wartości dają ludziom poczucie sensu i są dla nich drogowskazem w interakcjach ze światem społecznym¹⁵.

Przestępcy XX wieku, zajmujący się handlem ludźmi, nastawiają się głównie na zysk, co stanowi bardzo złożony problem, który wymaga wszechstronnych badań nad istotą tak niepożądaną aktywności ludzkiej. Każdy rodzaj przestępczości stanowi poważny problem i zakłóca prawidłowe funkcjonowanie społeczeństwa, jednak tworzenie przez jednostki struktur, które mają na celu łamanie prawa, jest zjawiskiem niezwykle niebezpiecznym. Wynika to z faktu, że człowiekowi łatwiej jest w grupie realizować pożądane przez niego cele, a fakt prowadzenia bezprawnej działalności wspólnie z innymi osobami ułatwia pokonywanie wszelkich oporów¹⁶.

Mówiąc o handlu ludźmi, nie można pominąć innej formy tego przestępstwa, tak ważnego zjawiska jak handel dziećmi. Na uwagę zasługuje fakt, że w opinii społecznej handel dziećmi jest tożsamy z handlem dorosłymi. Jest to niewątpliwie mylne wyobrażenie. Ze względu na różnorodność form, jakie przybiera dzisiaj zjawisko handlu dziećmi, na specyficzną pod względem prawnym, społecznym i psychologicznym sytuację dziecka i na szczególne działania sprawców, punktem wyjścia do analizy zjawiska handlu dziećmi, powinno być traktowanie go jako zjawiska odrębnego od handlu dorosłymi¹⁷.

Dzieci, ofiary handlu ludźmi, przeznaczane są do różnorodnych celów: do przemytu narkotyków i popełniania innych przestępstw, do żebractwa, do pracy niewolniczej, do nielegalnych adopcji, do usług seksualnych i do produkcji pornografii dziecięcej. Co więcej, angażowanie dzieci nie tylko do żebractwa czy do popełniania lekkich przestępstw, lecz także do przemytu narkotyków staje się zjawiskiem coraz częstszym. Dzieci wzbudzają mniej podejrzeń i nie są narażone na odpowiedzialność karną, więc się do tego celu nadają. Zdarzają się również przypadki handlu narządami dzieci do transplantacji, a nawet do praktyk satanistycznych i rytuałów *voodoo*.

Dzieci są najtańszą siłą roboczą, dlatego też są wykorzystywane do pracy niewolniczej. Ze względu na swoją niedojrzałość, nie są w stanie określić sytuacji życiowej, w której się znalazły. Mogą traktować wykonywa-

¹⁴ Wystąpienie dr Marzenny Guz-Vetter – Przedstawiciela Komisji Europejskiej w Polsce [w:] *Materiały z II Krajowej Konferencji na temat Zwalczenia i Zapobiegania Handlowi Ludźmi*, Warszawa, 11 czerwca 2007 roku, s. 23-28, www.msw.gov.pl/download.php?s=1&id=5291, [dostęp: 16.07.2012].

¹⁵ Tamże, s. 47.

¹⁶ A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006, s. 11.

¹⁷ A. Morawska, *Handel dziećmi – zarys zjawiska* [w:] Z. Lasocik (red.), *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, Warszawa 2006, s. 312.

ną przez siebie czynność jako normalną powinność. Należy zauważyć, że często są one sprzedawane przez własne rodziny, co tym bardziej skłania je do posłuszeństwa¹⁸.

Artykuł 30 Konstytucji RP stanowi o godności człowieka – *Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności praw człowieka i obywatela i jest ona nienaruszalna i jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych*¹⁹.

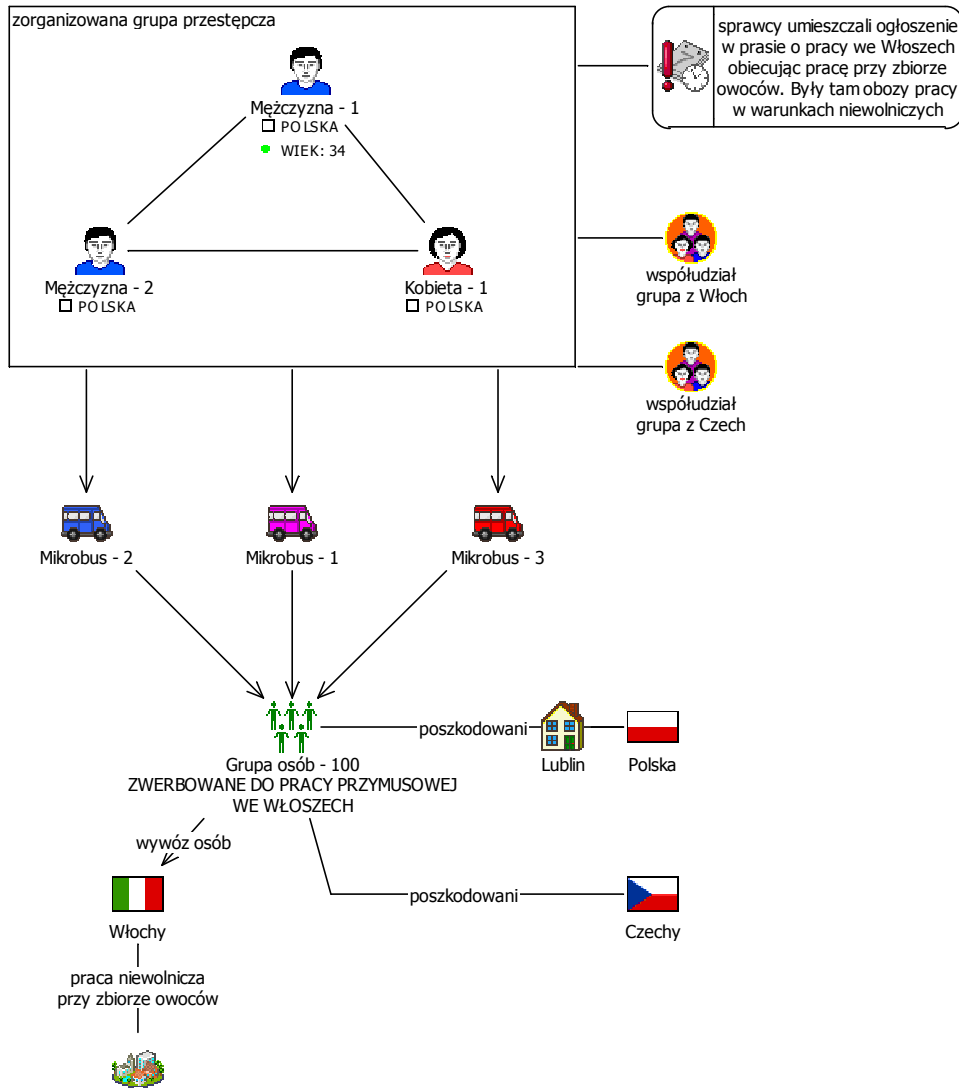
W wielu społeczeństwach i w wielu kulturach nic się na ten temat nie pisze, nie przestrzega się żadnych zasad, nie bada się tego zjawiska i nie mówi się o nim.

W Polsce i w Europie proces urbanizacji, uprzemysłowienia i załamania się wcześniejszych formacji społecznych osłabiły moc oddziaływania reguł i konwencji. Wzrosła społeczna i geograficzna ruchliwość jednostek. Ludzie uwolnili się z blisko współżyjących, względnie homogenicznych społeczności, w których niezmiennione wzory kulturowe przechodziły z pokolenia na pokolenie. W roku 2011 niektóre kraje podjęły działania zmierzające do zapisania w prawie ochrony dzieci wykorzystywanych i wyzyskiwanych seksualnie, które znajdują się w konflikcie z prawem lub toczy się postępowanie sądowe z ich udziałem. Francja m.in. wniosła poprawki do swojego ustawodawstwa, dzięki którym dziecko może zostać uznane za ofiarę i otrzymać wsparcie. Od stycznia 2002 roku czeski kodeks postępowania karnego jest rozszerzony o przyspieszoną i uproszczoną procedurę karną, która ma na celu poprawę sytuacji dziecka będącego ofiarą oraz zmniejszenie ryzyka dodatkowych represji. Jest to bardzo ważny aspekt reformy prawa, albowiem bardzo często dzieci zmuszane do uprawiania prostytucji są traktowane jak przestępcy, natomiast osoby usiłujące skorzystać z ich usług seksualnych zostają ukarane jedynie ostrzeżeniem. Pod tym względem Szwecja jest pierwszym krajem, w którym nie tylko zwrócono baczniejszą uwagę na osoby nabywające usługi seksualne od nieletnich, lecz także wprowadzono ustawodawstwo oraz wzmocniono środki egzekwowania prawa względem tych osób, podobnie jak w wypadku sutenerów i pośredników zarabiających na transakcjach komercyjnych związanych z prostytucją dziecięcą.

Niezależnie od powodów, mamy do czynienia z pilną potrzebą prowadzenia działań w celu powstrzymania sprawców wykorzystywania oraz osób, które znajdują się w grupie potencjalnych sprawców.

¹⁸ A. Morawska, *Handel dziećmi...*, wyd. cyt., s. 304.

¹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku, Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze spraw karnych prowadzonych w jednostkach Policji i sądach.

Rys. 2. Metody działania i struktura grupy przestępczej zmuszającej kobiety do prostytucji we Włoszech

Rysunek 2 przedstawia sposób działania zorganizowanej grupy przestępczej zajmującej się zmuszaniem osób do pracy niewolniczej przy zbieraniu owoców na terenie Włoch.

Zdaniem wielu żyjemy w świecie globalnego ryzyka, w którym wszystkie społeczeństwa są narażone na jego skutki wynikające z naszej inżynierii

rencji w środowisko naturalne. Globalizacja postępuje gwałtownie, ale nierównomiernie. Charakteryzuje ją rosnący podział między najbogatszymi a najbiedniejszymi krajami świata. Wielu krajom najbardziej potrzebującym pomocy ekonomicznej, które stwarza globalizacja, grozi marginalizacja²⁰.

Europa doświadczyła w ostatnich latach znacznego wzrostu aktywności związanej z handlem ludźmi w celu wykorzystania seksualnego, co jest często powiązane z przestępczością zorganizowaną. Zyski z tego procederu służą zorganizowanym grupom przestępczym do finansowania i rozszerzania innych form działalności, takich jak handel narkotykami i bronią oraz pranie pieniędzy. Uznaje się, że handel ludźmi do celów wykorzystania seksualnego wykracza poza granice państw, a więc konieczne jest ustanowienie ogólnoeuropejskiej strategii zwalczania tego zjawiska i ochrony jego ofiar. Jednocześnie dąży się do tego, aby właściwe ustawodawstwo państw członkowskich Rady Europy było zharmonizowane i jednolite oraz skutecznie stosowane²¹.

Handel ludźmi zaliczany jest do kategorii przestępstw dotyczących patologii społecznych i jest często związany z innymi jej zjawiskami, jak: uprawianie prostytucji, głównie przez kobiety, zjawisko handlu mężczyznami, dziećmi, a także organami²².

Współcześnie niewolnictwo wcale nie zaniknęło, tylko uległo kolejnym transformacjom, chociaż istnieje jeszcze szczątkowo w formie tradycyjnej, nawet z potwierdzonym prawem własności. Głównie występuje zniewolenie za długi albo kiedy osoba staje się dodatkowym zabezpieczeniem długu, bo spirala zadłużenia powoduje, że wpada ona w kompletną zależność od wierzyciela. Występuje również zniewolenie kontraktowe, które zaczyna się umową o pracę, ale pod groźbą zastosowania środków przymusu, zmienia się, wbrew woli zatrudnionego, jej warunki. Masowo występuje także niewolnicze wykorzystanie pracy dzieci. Niewolnicze wykorzystanie pracy ma miejsce także w obozach pracy, do których można trafić za różne przewinienia nie tylko kryminalne, ale także obyczajowe czy polityczne. Organizacje zajmujące się współczesnym niewolnictwem wskazują na zasadniczą zmianę jego charakteru. Dawniej mieliśmy do czynienia najczęściej z potwierdzonym prawem własności, wysoką ceną zakupu niewolnika, niską stopą zysku, generalnym niedoborem niewolników na rynku i długotrwałym związkiem niewolnika z właścicielem. Dziś jest inaczej: nie ma potwierdzonego prawa własności, obowiązuje niska cena zakupu (np. 20-40 dolarów), osiągnięta jest wysoka rentowność, istnieje nadmiar potencjalnych nowych

²⁰ A. Giddens, *Socjologia...*, wyd. cyt.

²¹ Zalecenie nr (2000) 11 Komitetu Ministrów do państw członkowskich w sprawie przeciwdziałania handlowi ludźmi w celu wykorzystania seksualnego (przyjęte przez Komitet Ministrów 19 maja 2000 roku na 710. posiedzeniu zastępców ministrów) Rada Europy, Komitet Ministrów, 2000, s. 1.

²² K. Sawicki, *Handel ludźmi*, Piła 2011, s. 6.

*niewolników na rynku, związek z właścicielem jest krótkotrwały, a niewolników szybko się można pozbyć. Coraz częściej twierdzi się, że praca niewolnicza wcale nie jest we współczesnym kapitalizmie zjawiskiem gospodarczo marginalnym. Istnieją obszary, które generują olbrzymie zyski i jednocześnie należy uznać, iż wykorzystywana jest tam masowo niewolnicza praca, np. przemysł pornograficzny, prostytutka i seksturystyka. W tym dobrze zorganizowanym sektorze gospodarki, w większości wypadków pracę kobiet możemy uznać za niewolniczą, zwłaszcza gdybyśmy przyjęli nowe rozumienie niewolnictwa. Nie ulega wątpliwości, że mamy w tym przypadku do czynienia ze zjawiskiem znaczącym dla globalnej ekonomiki (...)*²³.

Inną kwestią jest przemyt osób do celów prostitucji oraz pracy niewolniczej. Nielegalny przerzut ludzi przez granice państw od wielu lat stanowi poważny problem dla władz różnych krajów. Coraz częściej przemytem ludzi trudnią się dobrze zorganizowane międzynarodowe grupy przestępcze. Jak szacują specjaliści, tego rodzaju „usługi” przynoszą zyski na poziomie 12 mld euro rocznie. Kary za to oraz prawdopodobieństwo wykrycia są o wiele mniejsze niż w przypadku prób przemytu narkotyków²⁴.

Unia Europejska stara się wypracować podstawy wspólnej polityki imigracyjnej. Prowadzone są rozmowy z krajami, będącymi źródłem imigracji, o współpracy w jej kontrolowaniu i układach o readmisji. Równolegle coraz bardziej zaawansowane są prace nad aktami prawnymi ujednolicającymi warunki przyznawania azylu oraz tymczasowego lub stałego pobytu uchodźców i w ogóle obywateli krajów trzecich w Unii, w tym sprawy łączenia rodzin, przyjazdów na studia i oficjalnych umów o pracę. Jednocześnie zaostrza się w przepisach poszczególnych krajów Piętnastki walkę z nielegalną imigracją, np. wprowadzając jednolite wysokie kary za przemyt ludzi dla zysku i z narażeniem ich życia.

Także Wielka Brytania, jeden z celów imigrantów z Trzeciego Świata, uznała konieczność ścisłej współpracy, zwłaszcza w walce z nielegalną imigracją.

Po wejściu do Schengen Straż Graniczna realizuje także zadania dotyczące kontroli legalności pobytu i zatrudnienia cudzoziemców w Polsce oraz walczy z przemytem ludzi. Nadodrzański oddział wykazuje najwięcej zatrzymań cudzoziemców. W minionych czterech latach, tj. 2008-2011, było to średnio po 1,5 tys. osób rocznie²⁵.

²³ J. Urbański, *Niewolnictwo i narodziny kapitalizmu*, artykuł opublikowany na portalu Anarchista.org, 2 czerwca 2012 roku, <http://www.anarchista.org/node/488>, [dostęp: 28.05.2012].

²⁴ B. Wojtoń, *Przemysłnicy w sieci*, „Dylematy Policyjne” 2007, nr 11.

²⁵ SG, *Straż Graniczna podsumowała okres w Schengen*, artykuł opublikowany na portalu Onet. wiadomości, <http://wiadomosci.onet.pl/regionalne/zielona-gora/straz-graniczna-podsumowala-okres-w-schengen,1,4986264,wiadomosc.html>, [dostęp: 23.06.2012].

W 2005 roku w „The Economist” szacowano, że co roku tonie 2 tys. nielegalnych migrantów przemyconych z Afryki do Europy, a na innych szlakach traci życie znacznie więcej migrujących²⁶. Osoba zamierzająca nielegalnie przekroczyć granicę nie tylko naraża się na niebezpieczeństwa, ale także musi ponieść wielkie koszty. Za transport z Meksyku do USA przemytnicy ludzi żądają niekiedy nawet do 4 tys. dolarów. Imigrant przepływający się przez Ocean Spokojny z Chin do USA w połowie lat 90. musiał zapłacić ponad 35 tys. dolarów, a od tamtego czasu koszt transportu znacznie wzrósł. Przemysł ludzi to niezwykle intratny biznes. W opublikowanym w tygodniku „Time” w 2003 roku artykule zatytułowanym *People Smugglers Inc.* Tim Padgett podawał, że zyski przemytników działających w USA wynoszą ok. 5 mld dolarów rocznie, a w UE – 4 mld euro²⁷. Przemycanie imigrantów połączono z innymi rodzajami działalności przestępczej, takimi jak: transport narkotyków czy prostytutka. Zajmujące się tym międzynarodowe organizacje przestępcze stwarzają zagrożenie dla rządów prawa w państwach, z których wywodzą się przemytnicy, w krajach tranzytowych i docelowych²⁸.

Wśród członków grup przestępczych zajmujących się przemytem ludzi są zarówno obywatele krajów Europy Zachodniej, jak i Polski, Ukrainy, Mołdawii oraz Rosji. W procederze tym biorą również udział osoby pochodzące z krajów nielegalnych imigrantów m.in. Wietnamczycy, Hindusi, Pakistańczycy i Ormianie. Polska leży na trasie tzw. szlaku centralnego, prowadzącego przez Rosję, Ukrainę do Niemiec czy Austrii. Trasy przemytu modyfikowane są w zależności od potrzeb i możliwości. Chodzi tu m.in. o konieczność zaopatrzenia się w fałszywe dokumenty czy przeczekania na dogodny moment do dalszej podróży. Miejscem postoju dla nielegalnych imigrantów są często okolice przejść granicznych na Dolnym Śląsku, a także Wrocław, uważany za centrum zaopatrzenia w „lewe papiery”. Po wstąpieniu Polski do UE zmieniły się sposoby przerzutu ludzi przez granicę. Niegdyś duże grupy imigrantów ze Wschodu starały się przedostać do Polski przez tzw. zieloną granicę. Obecnie legalnie przekraczają naszą wschodnią granicę, a następnie przemieszczają się w kierunku granicy zachodniej. Tam, dzięki przerobionym bądź sfałszowanym dokumentom, najczęściej w małych grupach, w asyście pomocników, usiłują przedostać się dalej. Po wstąpieniu naszego kraju do UE na obszarze działania Sudeckiego Oddziału Straży Granicznej funkcjonariusze zaobserwowali wzrost prób przerzutu osób. Dotyczy to głównie obywateli Ukrainy, którzy na podstawie

²⁶ *Decapitating the snakeheads*, „The Economist”, wydanie z 6 sierpnia 2005.

²⁷ T. Padgett, *People Smugglers Inc.*, „Time”, wydanie z 12 sierpnia 2003.

²⁸ E. Auriol, A. Mesnard, *Lepiej sprzedać wizy niż walczyć z przemytem ludzi*, artykuł opublikowany na portalu Obserwatorfinansowy.pl, z 23 czerwca 2012, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/2012/06/23/lepiej-sprzedawac-wizy-niz-walczyc-z-przemytem-ludzi/>, [dostęp: 23.06.2012].

podrobionych czy przerobionych polskich lub litewskich dokumentów, usiłują przekroczyć granicę państwową z Niemcami bądź Czechami. Natomiast na terenie działania Nadodrzańskiego Oddziału Straży Granicznej w Krośnie Odrzańskim liczba osób usiłujących nielegalnie przekroczyć granicę zmniejsza się. Nadal jednak odnotowuje się próby przemytu ludzi przez „zieloną granicę” z użyciem środków transportu. Zwiększył się bowiem ruch graniczny samochodów ciężarowych, który wg. statystyk Straży Granicznej ułatwia przerzut ludzi. Organizatorzy procederu ukrywają nielegalnych imigrantów w specjalnych skrytkach i naczepach z plandekami, zwykle pomiędzy ładunkiem lub za nim²⁹. Na fotografiach 1-3 przedstawiono różne sposoby przemytu ludzi, które wykryto na granicy łączącej Meksyk i USA.

Podstawową tego przyczyną jest wyjątkowo skomplikowana sytuacja prawna ofiar tego przestępstwa, które często nie są zainteresowane ujawnieniem. Działania organów ścigania w tym zakresie utrudnia natomiast fakt dokonywania tego przestępstwa przez dobrze zorganizowane i zakonspirowane grupy o charakterze międzynarodowym³⁰.

Jak wynika z informacji zawartej w raporcie krajowym dotyczącym praw człowieka i handlu kobietami i młodymi ludźmi w Europie *większość przypadków handlu ludźmi, które były lub są obecnie badane w Polsce wskazuje, że handlarze pochodzą przede wszystkim z Polski, Rosji, Bułgarii, Turcji i Niemiec. Zdarzają się Albańczycy, Ukraińcy i obywatele państw byłej Jugosławii*³¹.

Według źródeł policyjnych turecka mniejszość w Niemczech wydaje się szczególnie mocno zaangażowana w handel kobietami. Niemal równie dużą rolę odgrywają mężczyźni z terenu byłej Jugosławii. W Polsce najbardziej aktywni na tym polu przestępczości byli obywatele Bułgarii. Po ratyfikacji przez Polskę wielu dokumentów prawa międzynarodowego wyznaczających standardy w zakresie zapobiegania oraz ścigania handlu ludźmi, ochrony ofiar tego przestępstwa, a zwłaszcza zawierających definicje handlu ludźmi, dobrze stało się, że wprowadzona została definicja tego przestępstwa do polskiego kodeksu karnego.

Zwalczanie handlu ludźmi ze względu na ciężar gatunkowy tego rodzaju przestępstw, złożoność procesu wykrywczego, sposoby uzyskiwania i gromadzenia materiału dowodowego, specyficzny charakter postępowania z ofiarą i świadkami oraz zorganizowany, często na skalę międzynarodową, charakter grup przestępczych wiąże się z koniecznością podjęcia rozwiązań systemowych ukierunkowanych na rozpoznawanie i skuteczne zwalczanie tego typu przestępczości. Powszechny dostęp do Internetu zarówno dorosłych, jak i dzieci i młodzieży stwarza zagrożenie na niespotykaną dotąd skalę w postaci

²⁹ B. Wojtoń, *Przemytnicy w sieci...*, wyd. cyt.

³⁰ K. Karsznicki, *Ściganie przestępstwa handlu ludźmi w Polsce*, Warszawa 2010, s. 13.

³¹ J. Garnier, A. Dośpiał (red.), *Prawa człowieka...*, wyd. cyt., s. 21.

prezentowania treści pornograficznych z udziałem osób małoletnich oraz działalności pedofilskiej internautów³².

Cel, jakim jest zwalczanie handlu ludźmi i pomoc pokrzywdzonym, jest spójny z przepisami zawartymi w decyzji ramowej Rady z 15 marca 2001 roku w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (2001/220/WSiSW)³³ i w dyrektywie Rady 2004/81/WE w sprawie dokumentu pobytowego, która dotyczy zagadnień związanych z migracją i ma zastosowanie wyłącznie do obywateli państw trzecich³⁴. Wszystkie przepisy zawarte w dyrektywie 2004/81/WE mają zastosowanie w obrębie, w jakim dana kwestia nie wchodzi w zakres zastosowania dyrektywy 2004/81/WE. Cel dotyczący zwalczania handlu ludźmi jest również spójny z dyrektywą Rady 2004/80/WE z 29 kwietnia 2004 roku odnoszącą się do kompensaty dla ofiar przestępstw³⁵, której celem jest ułatwienie ofiarom dostępu do kompensaty w sprawach transgranicznych i zgodny z decyzją ramową Rady 2008/841/WSiSW z 24 października 2008 roku w sprawie zwalczania przestępczości zorganizowanej³⁶. Handel ludźmi jest przestępstwem wymienionym w wykazie przestępstw, które mogą skutkować przekazaniem na mocy europejskiego nakazu aresztowania zgodnie z decyzją ramową Rady z 13 czerwca 2002 roku w sprawie europejskiego nakazu aresztowania i procedury wydawania osób między Państwami Członkowskimi (2002/584/WSiSW)³⁷. Wymienione powyżej cele są w pełni zgodne z tymi instrumentami oraz z Konwencją Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi³⁸, a także mandatem Europolu i Eurojustu³⁹.

Wszelkie działania Unii w tej dziedzinie muszą być prowadzone z poszanowaniem podstawowych praw i pozostawać w zgodności z zasadami uznanymi w szczególności w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej⁴⁰ (Karta

³² Centralny Zespół do walki z Handlem Ludźmi WK BK KGP (oprac.), Sprawozdanie ze stanu zagrożenia handlem ludźmi, prostytucją oraz pedofilią i pornografią dziecięcą w Polsce w 2007 roku, s. 1.

³³ Dz. Urz. UE L z 2001 r., nr 82, poz. 1.

³⁴ Dyrektywa Rady 2004/81/WE z 29 kwietnia 2004 roku w sprawie dokumentu pobytowego wydawanego obywatelom państw trzecich, którzy są ofiarami handlu ludźmi lub wcześniej byli przedmiotem działań ułatwiających nielegalną imigrację, którzy współpracują z właściwymi organami, Dz. Urz. UE L z 2004 r., nr 261, poz. 19.

³⁵ Dz. Urz. UE L z 2004 r., nr 261, poz. 15.

³⁶ Dz. Urz. UE L z 2008 r., nr 300, poz. 42.

³⁷ Dz. Urz. UE L z 2002 r., nr 190, poz. 1.

³⁸ Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzona w Warszawie 16 maja 2005 roku, Dz.U. z 2009 r., nr 20, poz. 107.

³⁹ Rezolucja legislacyjna Parlamentu Europejskiego z 14 grudnia 2010 roku w sprawie wniosku dotyczącego Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, uchylającej decyzję ramową 2002/629/WSiSW (COM(2010)0095-C7-0087/2010-2010/0065(COD)), <http://eur-law.eu/PL/Wniosek-dyrektywa-Parlamentu-europejskiego-Rady-sprawie-zapobiegania-handlowi,422442,d>, [dostęp: 3.06.2012].

⁴⁰ Dz. Urz. UE C z 2007 r., nr 303, poz. 1.

UE) i Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁴¹ (EKPC). Wdrażając prawo Unii, państwa członkowskie muszą postępować zgodnie z tymi prawami i zasadami⁴².

Handel ludźmi to przestępstwo, w którym ochrona praw ofiar została wprowadzona dyrektywą Rady 2011/36/UE⁴³, ze szczególnym naciskiem m.in. na dzieci, które wyjątkowo łatwo padają ofiarą handlu. Niegodziwe traktowanie dzieci w celach seksualnych, seksualne wykorzystywanie dzieci i pornografia dziecięca – wniosek dotyczący nowej dyrektywy uwzględnia szczególne potrzeby dzieci będących ofiarami tych przestępstw⁴⁴. Unijna agenda praw dziecka, określająca kluczowy cel lepszego uwzględnienia potrzeb dzieci w systemach wymiaru sprawiedliwości, ogranicza negatywne doświadczenia dziecięcych ofiar uczestniczących w postępowaniu karnym oraz przyznaje im możliwość odgrywania aktywnej roli w tym postępowaniu. Dyrektywa Rady 2004/80/WE, która odnosi się do kompensaty dla ofiar przestępstw, ma ułatwić dostęp do kompensaty w sytuacjach transgranicznych oraz zwalcza przemoc wobec kobiet jako jeden ze strategicznych priorytetów strategii w zakresie równości płci na lata 2010-2015⁴⁵ oraz jeden z ważnych punktów programu Daphne III ochrona praw ofiar terroryzmu⁴⁶.

Niestety, pomimo istnienia wielu organizacji pomocowych, ustaw i praw, społeczeństwo nadal nie jest świadome tego problemu. Stygmatyzuje i odrzuca się ofiary, nie rozumiejąc, że osoby prostytuujące się często nie robią tego z własnej woli. Powoduje to, iż kobieta zmuszana do świadczenia usług sek-

⁴¹ Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 roku, zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, DzU z 1993 r., nr 61, poz. 284.

⁴² Rezolucja legislacyjna Parlamentu Europejskiego z 14 grudnia 2010 roku.

⁴³ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z 5 kwietnia 2011 roku w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW, Dz. Urz. UE L z 2011 r., nr 101, poz. 1.

⁴⁴ Wniosek – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, uchylająca decyzję ramową 2004/68/WSiSW, KOM (2010)94 wersja ostateczna, Bruksela, 29 marca 2010 roku, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0094:FIN:PL:PDF>, [dostęp: 1.08.2012].

⁴⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Strategia na rzecz równości kobiet i mężczyzn 2010-2015, KOM (2010) 491 wersja ostateczna, Bruksela, 21 września 2010 roku, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0491:FIN:PL:PDF>, [dostęp: 1.08.2012].

⁴⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, KOM (2011) 275 wersja ostateczna, Bruksela, 18 maja 2011, s. 1, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0275:FIN:PL:PDF>, [dostęp: 1.08.2012].

sualnych nie broni się i poddaje, a powrót do normalnego życia jest dla niej często niemożliwy. 14 grudnia 2010 roku Parlament Europejski uchwalił dyrektywę dotyczącą handlu ludźmi. Zadaniem dyrektywy jest ustalenie minimalnych standardów dotyczących określania przestępstw i sankcji w obszarze handlu ludźmi. Dyrektywa uznaje za przestępstwo handlu ludźmi czyny umyślne wymienione w definicji kodeksu karnego⁴⁷. Przepisy dyrektywy zakładają, że przestępstwo handlu ludźmi musi być w każdym państwie członkowskim Unii Europejskiej zagrożone karą, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat pozbawienia wolności, a gdy przykładowo pokrzywdzone jest dziecko lub została użyta poważna przemoc – co najmniej 10 lat pozbawienia wolności. Dyrektywa przewiduje również wprowadzenie przez państwa członkowskie odpowiedzialności osób prawnych za handel ludźmi⁴⁸.

Wiele krajów członkowskich to państwa, do których trafia najwięcej ofiar handlu ludźmi z państw trzecich. Istnieją także dowody wskazujące, że handel prowadzony jest również poza Unią Europejską. Można zasadnie zakładać, na podstawie dostępnych liczb, że każde kilkaset tysięcy ludzi stanowiących ofiary handlu napływa do Unii Europejskiej lub pada ofiarą handlu wewnętrznego w Unii.

Unia Europejska wyznaczyła sobie za cel utrzymywanie i rozwój przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, którego fundament stanowi zasada wzajemnego uznawania wyroków i innych orzeczeń organów sądowych wydanych w postępowaniach cywilnych i karnych na terytorium Unii. Celem *Sprawozdania na temat obywatelstwa* Komisji Europejskiej z 27 października 2010 roku⁴⁹ jest likwidacja przeszkód w realizacji praw przez obywateli poprzez nadanie konkretnej treści indywidualnym prawom przyznanym na szczeblu UE. Odzwierciedleniem tego podejścia jest wzmocnienie praw ofiar, łącznie ze wzmocnieniem praw procesowych podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym.

Unia Europejska podjęła już działania w sprawie praw ofiar w postępowaniach karnych w formie decyzji ramowej Rady 2001/220/WSiSW. Chociaż osiągnięto postępy w tej dziedzinie, cele decyzji ramowej Rady 2001/220/WSiSW nie zostały w pełni zrealizowane⁵⁰.

Interpol, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Międzynarodowa Organizacja do spraw Dyskryminacji oraz inne międzynarodowe agencje

⁴⁷ Ustawa z 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny, DzU z 1997 r., nr 88, poz. 553 z późn. zm., art. 115 § 22.

⁴⁸ T. Sroka, *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego w sprawie handlu ludźmi z dnia 14.12.2010 r.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” [online], 21 grudnia 2010 roku, <http://www.czpk.pl/2010/12/21/dyrektywa-w-sprawie-handlu-ludzmi/>, [dostęp: 3.06.2012].

⁴⁹ *Sprawozdania na temat obywatelstwa UR – 2010 – Usuwanie przeszkód w zakresie praw obywatelskich UE*, KOM(2010) 603 wersja ostateczna, Bruksela, 27 października 2010 roku, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0603:FIN:PL:PDF>, [dostęp: 1.08.2012].

⁵⁰ *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające normy...*, s. 1.

potwierdzają, iż handel ludźmi jest o wiele bardziej dochodowy niż handel bronią i narkotykami, przy czym kary za ten pierwszy są ogólnie niższe od kar za dwa pozostałe. Statystyki i oficjalne dane statystyczne dotyczące handlu ludźmi z pewnością nie odzwierciedlają ogromu zjawiska. Stąd liczne są próby oszacowania rocznej liczby ofiar przez różnorakie organizacje.

Źródło: *Przemyt ludzi przez granicę*, fotografia opublikowana na portalu hobbystycznym SzokBlog.pl, 19 listopada 2011 roku, fot. 2, <http://www.szokblog.pl/Przemyt-ludzi-przez-granic%C4%99/Piwniczka/blog-strona/13849>, [dostęp: 23.06.2012].

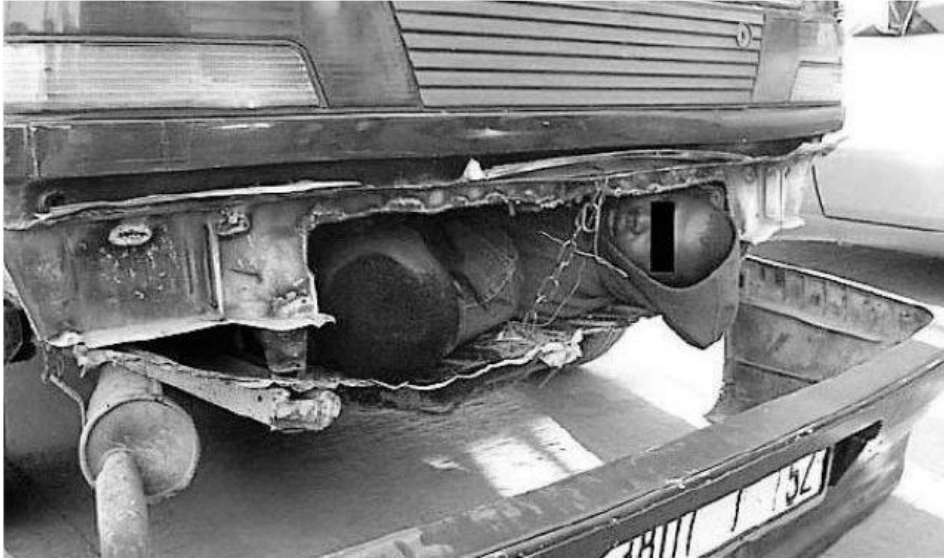
Foto. 1. Mężczyzna ukryty w fotelu pojazdu

Źródło: *Na granicy Meksyk – USA*, fotografia opublikowana na stronie internetowej fundir.org, 11 maja 2010 roku, fot. 2, http://fundir.org/gallery,na_granicy_meksyk_usa,2396,0,0.html, [dostęp: 22.07.2012]

Foto. 2. Nastolatka ukryta w desce rozdzielczej pojazdu

Zdarza się też, że bez wiedzy kierowców, chowają się oni pod naczepami, czy w skrzyniach na narzędzia. W samochodach osobowych funkcjonariusze najczęściej znajdują ich w bagażnikach czy za siedzeniami, przykrytych kocem i bagażami. Bywają też przypadki usiłowania przetrzutu w pociągach.

Źródło: *Na granicy Meksyk — USA*, fotografia opublikowana na stronie internetowej fundir.org, 11 maja 2010 roku, fot. 27, http://fundir.org/gallery,na_granicy_meksyk_usa,2396,0,0.html, [dostęp: 22.07.2012].

Foto. 3. Mężczyźni ukryci na spodzie pojazdu

W związku z ochroną ofiar handlu jako osób, których podstawowe prawa zostały naruszone, trzeba przywrócić naruszone prawa oraz kierować się ku resocjalizacji ofiar handlu przez drogę społeczną, a nie tylko sądową⁵¹.

Metody działania sprawców tych przestępstw wiążą się z wyborem ofiary, rekrutacją, przekroczeniem granicy, przejściem kontroli nad osobą oraz powstrzymaniem ofiary od zeznań⁵².

Mimo wielości aktów prawnych poświęconych jego zapobieganiu i zwalczaniu jest ono trudne do normatywnej oceny⁵³.

Trudno to sobie wyobrazić, lecz niewolnictwo dziś nadal istnieje, a handel ludźmi jest jedną z form współczesnego niewolnictwa – zjawiskiem, które w dobie globalizacji nabiera coraz większego zasięgu i staje się przedmiotem rosnącego zaniepokojenia ze strony całej społeczności międzynarodowej⁵⁴.

⁵¹ Aretusa, *Europejska sieć promocji polityki i równości wobec prawa, Unijny projekt w walce z handlem ludźmi. Główny zarys*, Włochy 2006, s. 41.

⁵² Tamże, s. 41.

⁵³ J. Jurewicz, *Handel ludźmi w polskim prawie karnym i prawie ponadnarodowym*, Łódź 2011, s. 7.

⁵⁴ J. Przeniczna, *Handel ludźmi – prawo i praktyka, zapobieganie i ściganie*, „Edukacja Prawnicza” [online], 5 maja 2009 roku, <http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/handel-ludzmi-prawo-i-praktyka-zapobieganie-i->

Specyfika handlu ludźmi sprawia, że zajmują się nim zorganizowane grupy przestępcze, często o zasięgu międzynarodowym. To dodatkowo utrudnia ściganie tego rodzaju przestępstw.

Międzynarodowe grupy przestępcze dysponują nieograniczonymi środkami finansowymi i dobrym sprzętem. Ich działalność jest lepiej skoordynowana, są też bardziej zdeterminowane, ponieważ z handlu ludźmi osiągają ogromne zyski. Eskalacji zjawiska handlu ludźmi sprzyja to, że przynosi ono zorganizowanym grupom przestępczym zyski podobne do tych, jakie można uzyskać, handlując bronią czy narkotykami (zresztą zwykle robią to te same grupy). Przy tym handel ludźmi jest stosunkowo bezpieczny dla sprawców: jego wykrywalność jest niewielka, wiele spośród przestępstw wykrytych jest umarzanych z powodu braku wystarczających dowodów winy, wyroki zaś, jakie zapadają, nie są wysokie⁵⁵. Wdrożenie do polskiego prawa pojęcia „handel ludźmi” wynika z przedstawionego wyżej, ratyfikowanego przez Polskę w 2003 roku protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, zwanego powszechnie protokołem z Palermo, uzupełniającego Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej z 15 listopada 2000 roku⁵⁶. Inny dokument międzynarodowy dotyczący tej kwestii to Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzona w Warszawie 16 maja 2005 roku⁵⁷, zwana Konwencją Warszawską. Od 8 września 2010 roku karalne jest również przygotowanie do popełnienia przestępstwa handlu ludźmi (kara od 3 miesięcy do 5 lat pozbawienia wolności). Został natomiast uchylony przepis art. 204 § 4 k.k. penalizujący zachowanie polegające na zwabieniu lub uprowadzeniu innej osoby w celu uprawiania prostytucji za granicą⁵⁸.

sciganie/login/przypomnij.html?print=1&cHash=91f0805e91f5d1205453256e725a8ef0, [dostęp: 29.02.2012].

⁵⁵ J. Garnier, A. Dośpiał (oprac.), *Prawa człowieka a handel kobietami i młodymi ludźmi w Europie. Projekt Prawa Człowieka a Handel Kobietami i Młodymi Ludźmi w Europie. Przybornik edukacyjny powstał w ramach programu Daphne II, Przybornik edukacyjny, Raport krajowy – Polska, Padwa, Włochy 2007*, s. 12.

⁵⁶ Dz. U. z 2005 r., nr 18, poz. 160.

⁵⁷ Dz.U. z 2009 r., nr 20, poz. 107.

⁵⁸ K. Sobczak, *Definicja handlu ludźmi potrzebna w kodeksie karnym*, artykuł opublikowany na stronie internetowej serwisu prawniczego LEX.pl, 8 września 2010 roku, <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/definicja-handlu-ludzmi-potrzebna-w-kodeksie-karnym>, [dostęp: 29.02.2012].

Bibliografia

1. Antoniszyn M., Marek A., *Prostytucja w świetle badań kryminologicznych*, Warszawa 1995.
2. Buchowska S., *Handel kobietami – handel ludźmi* [w:] Piotrowska J., Grzybek A. (red.), *Kobiety dla Polski. Polska dla kobiet. 20 lat transformacji, 1989-2009. Raport. Kongres kobiet polskich 2009*, Warszawa 2009.
3. Buchowska S., Dawid-Olczyk I., Garnier J., Malinowska I., *Jak uczyć o handlu ludźmi*, Łódź 2006.
4. CBOS, *Polacy o zjawisku handlu kobietami*, Warszawa 2005.
5. Centralne Biuro Śledcze Komendy Głównej Policji, *Analiza stanu zagrożenia przestępczością handlu ludźmi w 2011 roku*, Warszawa 2012.
6. Centralny Zespół do walki z Handlem Ludźmi WK BK KGP (oprac.), *Sprawozdanie ze stanu zagrożenia handlem ludźmi, prostytucją oraz pedofilią i pornografią dziecięcą w Polsce w 2007 roku*.
7. Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, *Sprawozdanie za 2010 rok. Zjawisko handlu ludźmi w odniesieniu do cudzoziemców przebywających w Polsce*, Kraków 2010.
8. Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, *Zjawisko handlu ludźmi w Polsce. Sprawozdanie merytoryczne Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć za 2011*, Kraków 2011.
9. Dawid-Olczyk I., *Identyfikacja ofiar handlu ludźmi* [w:] *Kompleksowy system wsparcia i szkoleń zawodowych przygotowujących ofiary handlu ludźmi do aktywnego wejścia na rynek pracy*, Noctus, Warszawa 2008.
10. Dawid-Olczyk I., *Wsparcie dla ofiar handlu ludźmi w praktyce Fundacji przeciwko Handlowi Kobietami „La Strada”* [w:] Lasocik Z. (red.), *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, Warszawa 2006.
11. Garnier J., Dośpiał A. (red.), *Prawa człowieka a handel kobietami i młodymi ludźmi w Europie. Projekt Prawa Człowieka a Handel Kobietami i Młodymi Ludźmi w Europie. Przybornik edukacyjny powstał w ramach programu Daphne II, Przybornik edukacyjny, Raport krajowy – Polska, Padwa, Włochy 2007*.
12. Hołyst B., Bryk J., Malinowska I., *Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi*, Szczytno 2008.
13. Izdebski Z., *Handel ludźmi a prostytucja* [w:] Lasocik Z. (red.), *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, Warszawa 2006.
14. Izdebski Z., Konarkowska-Lecyk A., *Zachowania seksualne kobiet świadczących usługi seksualne* [w:] Izdebski Z. (red.), *Zachowania seksualne kobiet świadczących usługi seksualne, mężczyźni homoseksualnych i osób uzależnionych od narkotyków*, Zielona Góra 2000.
15. Jasińska M., *Problematyka prostytucji w Polsce* [w:] Podgórecki A. (red.), *Zagadnienia patologii społecznej*, Warszawa 1976.
16. Jasińska M., *Problematyka prostytucji w Polsce*, Warszawa 1976.

17. Jurewicz J., *Handel ludźmi w polskim prawie karnym i prawie ponadnarodowym*, Łódź 2011.
18. Kane J., *Zapobieganie wykorzystywaniu i wyzyskowi seksualnemu dzieci*, Bruksela 2007.
19. Karsznicki K., *Handel ludźmi w świetle postępowań karnych prowadzonych w latach 1995-2005* [w:] Lasocik Z. (red.), *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, Warszawa 2006.
20. Karsznicki K., *Ściganie przestępstwa handlu ludźmi w Polsce*, Warszawa 2010.
21. Komenda Główna Policji, *Polskie badanie przestępczości*, cz. 2, Warszawa 2008.
22. Lasocik Z. (red.), *Handel ludźmi – zapobieganie, ściganie*, Warszawa 2006.
23. Lasocik Z., *Handel dziećmi. Wybrane problemy*, Warszawa 2007.
24. Lasocik Z., Koss M., Wieczorek Ł. (red.), *Handel dziećmi. Wybrane problemy*, Warszawa 2007.
25. Lasocik Z., Wiśniewski M. (red.), *Handel narządami ludzkimi, Etyka, prawo i praktyka*, Warszawa 2006.
26. Malinowska I., Bryk J. (red.), *Handel ludźmi – zapobieganie i zwalczanie. Przewodnik dla policjantów*, Szczytno 2008.
27. Malinowska I., *Profil dziecka – ofiary handlu ludźmi – sytuacja prawna w Polsce* [w:] Krysiak M.P. (red.), *Przemocy mówimy dość*, Maków Mazowiecki 2010.
28. Marmuszewski S., Świetłowski J., *Rola żebracza i jej ekspresja* [w:] Marmuszewski S., Bukowski A., *Żebracy w Polsce*, Kraków 1995.
29. Mirecki P., *Zwalczanie i zapobieganie handlowi ludźmi w Polsce – próba bilansu* [w:] Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Handel ludźmi w Polsce. Materiały do raportu*, Warszawa 2007.
30. Morawska A., *Handel dziećmi – zarys zjawiska* [w:] Lasocik Z. (red.), *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, Warszawa 2006.
31. Pływaczewski W. (red.), *Handel ludźmi – współczesne niewolnictwo*, Olsztyn 2006.
32. Pomarańska-Bielecka M., *Komercyjna adopcja dzieci* [w:] Lasocik Z., Koss M., Wieczorek Ł. (red.), *Handel dziećmi. Wybrane problemy*, Warszawa 2007.
33. Raport Krajowy – Polska, *Prawa człowieka a handel kobietami i młodymi ludźmi w Europie*, Projekt Daphne, Komisja Europejska, Bruksela 2007.
34. Salas A., *Handlowałem kobietami*, Tomczyńska T. (tłum.), Warszawa 2012.
35. Zielińska E., *Definicja handlu ludźmi: projekt ustawowego uregulowania* [w:] Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, *Handel ludźmi W Polsce. Materiały do raportu*, Warszawa 2007.

Artykuły

1. Pomarańska-Bielecka M., Wiśniewski M., *Handel ludźmi – nowelizacja KK. Część II*, „Edukacja Prawnicza” 2011, nr 1(121).
2. Romanowski M., *Handel narządami w Polsce – mit czy rzeczywistość*, „Przeglądu Policyjnego” 2011, nr 1, s. 156-176.

Akty normatywne

Międzynarodowe akty prawne

1. Konwencja nr 105 Międzynarodowej Organizacji Pracy o zniesieniu pracy przymusowej, przyjęta w Genewie 25 czerwca 1957 r. przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy (Dz.U. z 1959 r., nr 39, poz. 240).
2. Konwencja nr 182 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotycząca zakazu i natychmiastowych działań na rzecz eliminowania najgorszych form pracy dzieci, przyjęta w Genewie 17 czerwca 1999 r. (Dz.U. z 2004 r. nr 139, poz. 1474).
3. Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji z 2 grudnia 1949 r. otwarta do podpisu 21 marca 1950 r. w Lake Success (Dz.U. z 1952 r., nr 41, poz. 278).
4. Konwencję w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji (Dz.U. z 1952 r., nr 41, poz. 278).
5. Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 15 listopada 2000 r. (Dz.U. z 2005 r., nr 18, poz. 160).
6. Zalecenie nr (2000)11 Komitetu Ministrów do państw członkowskich w sprawie przeciwdziałania handlowi ludźmi w celu wykorzystania seksualnego (przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 19 maja 2000 r. na 710. posiedzeniu zastępców ministrów) Rada Europy, Komitet Ministrów, 2000.

Polskie akty prawne

1. Ustawa z 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (Dz.U. z 2005 r., nr 169, poz. 1411).
2. Ustawa z 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (tekst jedn. Dz.U. z 2011 r., nr 264, poz. 1573).
3. Ustawa z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1969 r., nr 13, poz. 94 z póź. zm.).

HUMAN TRAFFICKING AT THE DAWN OF THE 21ST CENTURY

Abstract: The phenomenon of human trafficking appears in the culture and civilization reality at the turn of the 20th and 21st centuries on a different scale. Despite numerous acts of law dedicated to the prevention and counteraction of human trafficking, it is difficult to assess it prescriptively. Human trafficking is a social phenomenon and crime that many international and national institutions deal with combating it at different level of effectiveness. The authors refer to the human trafficking definition taking into consideration perpetrators' methods of activity and organized crime structures. Consequently, the authors suggest enforcing an integrated policy in order to fight human trafficking effectively and protect its victims.